

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора

Луценка Юрія Васильовича

на дисертацію Величенко Лілії Олексіївни

**“Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами”,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 “Право”
за спеціальністю 081 “Право”**

Вивчення рукопису дисертації Величенко Лілії Олексіївни, а також ознайомлення з публікаціями здобувачки за темою дослідження дають підстави для попереднього висновку, що дисертантка виконала роботу на належному науковому й методологічному рівні та досягла поставлених дослідницьких цілей. Цей висновок підтверджується сумою основних критеріїв, за якими оцінюються такі наукові роботи.

Актуальність теми дослідження. Стрімкий розвиток суспільних правовідносин, демократизація державних інституцій неможлива без наступальної боротьби зі злочинністю у різних її проявах. Держава в особі компетентних органів визначає правила поведінки, що спрямовані на гарантування безпеки кожній особі, а також встановлення стану захищеності суспільства та держави від різного роду протиправних посягань на охоронювані інтереси. Порушення цих приписів може призвести до завдання непоправної шкоди ефективній діяльності держави у різних її сферах.

В умовах складної обстановки в суспільстві, що викликана збройною агресією Російської Федерації до України, яка у подальшому призвела до нестабільної ситуації як у внутрішніх, так і у зовнішніх відносинах за останні роки підвищився рівень злочинності в державі. Також до негативних чинників слід віднести і ряд реформ правоохоронної системи, що потягнуло за собою погіршення ефективності та дезорганізацію працівників правоохоронних органів.

Доречно зазначити, що вітчизняні науковці приділяють значну увагу даній проблематиці. Водночас, віддаючи належне значущості проведених наукових розвідок, слід погодитися з дисертанткою в тому, що останнім часом попри чисельність досліджень, не всі питання юридико-психологічної характеристики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами були колом наукового інтересу вчених. Окрім цього, слід підтримати думку авторки, що багато питань, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та їх протидією

приділяється чимало уваги, що і стало поштовхом до дослідження вказаної тематики багатьох науковців.

Про актуальність дисертаційного дослідження свідчить і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Зокрема, дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019), Національної стратегії у сфері прав людини (указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., (затвердженої постановою Загальних зборів Національної академії правових наук від 26 березня 2021 р.). Тематика дисертації відповідає: наказу МВС України від 11 червня 2020 року № 454 “Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 рр.”; розпорядженню Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року”, Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. й основним напрямом наукових досліджень НАВС на 2021–2024 рр.

Теоретико-методологічна основа дослідження є ґрунтовною та всебічною. Авторка критично переосмислює наукові напрацювання відомих вчених, формулює відповідне авторське бачення, відносно юридико-психологічної характеристики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Правильне визначення об'єкта та предмета дослідження, формулювання на цій підставі взаємопов'язаних та взаємообумовлених завдань дало можливість автору логічно та послідовно викласти матеріал, розкрити повно проблемні питання та надати своїм висновкам переконливої аргументації.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У роботі Л. О. Величенко дослідила стан наукової розробленості проблем та з'ясувала сучасний стан дослідження, яке стосується юридико-психологічної характеристики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; виявила історичні витоки появи та розвитку зброї, боєприпасів та вибухових речовин; проаналізувала та узагальнила зарубіжний досвід застосування кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; окреслила та охарактеризувала соціально-психологічні детермінанти виникнення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; визначила психологічні складові об'єкта та об'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими

речовинами; розглянула психологічні особливості суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; означила організаційно-правові та психологічні основи превенції злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; розробила психологічні рекомендації щодо тактики розслідування злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, мало розробленими в правовій науці, а також є перспективними для дослідження.

Достатньо вдало дисертанткою сформульовано *об'єкт* дослідження, яким виступають суспільні відносини, що порушуються при вчиненні злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також його *предмет* – юридико-психологічна сутність незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Для досягнення поставленої мети дисертанткою було сформульовано та послідовно вирішено *сім дослідницьких завдань*:

– виявила історичні витоки появи та розвитку зброї, боеприпасів та вибухових речовин;

– проаналізувала та узагальнила зарубіжний досвід застосування кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

– окреслила та охарактеризувала соціально-психологічні детермінанти виникнення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

– визначила психологічні складові об'єкта та об'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

– розглянула психологічні особливості суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

– означила організаційно-правові та психологічні основи превенції злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

– розробила психологічні рекомендації щодо тактики розслідування злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Вирішення вказаних завдань підтверджується як загальними висновками (стор. 231–236), так і висновками до окремих розділів дисертації (стор. 105–109, 170–174, 227–230).

Теоретичний та емпіричний матеріал, наукові позиції, аналізуються Л. О. Величенко за допомогою комплексу філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, зокрема: *проблемно-хронологічного методу* при дослідженні юридико-психологічної характеристики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; *порівняльно-правового методу* при виділенні подібних та відмінних рис застосування відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами у зарубіжних країнах та Україні; *системно-функціонального методу* під час здійснення психолого-правової характеристики об'єкта й об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, аналізу психологічних особливостей суб'єкта та суб'єктивної сторони зазначеного діяння; *формально-логічного методу* для визначення засад використання спеціальних психологічних знань у процесі розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; *методу математичної статистики* – під час кількісного порівняльного оцінювання та якісного аналізу одержаних результатів; *конкретно-соціологічного методу*, який дав дав змогу проаналізувати думки респондентів (практичних працівників органів Національної поліції (слідчі)) про ефективність відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; про детермінанти, які зумовлюють вчинення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; про потерпілих від злочинів, знаряддям вчинення яких є зброя, боеприпаси та вибухові речовини; про дієвість методів протидії вказаному явищу.

Належна методологія дослідження є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків і результатів, викладених у рецензованій роботі.

Дисертанткою опрацьовано 285 наукових та нормативно-правових джерел, на які авторка посилається у тексті рукопису під час полеміки щодо окремих питань проблематики дослідження та обґрунтування власних висновків, що вказує на достатні знання дисертанткою предмета, на її навички до самостійного наукового аналізу.

Зазначені показники свідчать про наявність комплексної, цілісної роботи, вказують, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають достатній ступінь наукової обґрунтованості, є достовірними.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження.
Дисертацію надано у виді рукопису, загальний обсяг якого становить

284 сторінки. Основна частина дисертації (224 сторінки) охоплює три розділи, що містять сім підрозділів.

Викладені у вступі та розділах основної частини дисертації положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, перспективними для наукового дослідження.

Про обґрунтованість отриманих даних і сформульованих висновків свідчить аналіз теоретичної основи дисертації, її інформаційного та емпіричного підґрунтя. При написанні роботи авторка опрацювала достатній масив наукової літератури: наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі юридичної психології, теорії права, кримінального, кримінального процесуального, міжнародного права та ін.

Емпіричним підґрунтям дослідження є результати аналізу офіційних даних Державної служби статистики України, Офісу Генерального прокуратора України, Міністерства внутрішніх справ України, Судової статистики, статистичний аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень за 2016–2022 рр., узагальнені дані вивчених 178 кримінальних проваджень щодо вчинених упродовж 2016–2022 рр. злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; результати анкетування працівників Національної поліції України (157 слідчих) м. Києва, Київської, Дніпропетровської, Полтавської та Івано-Франківської областей.

Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає в тому, що дисертація Л. О. Величенко є комплексним науковим дослідженням, у якому надано характеристику незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами з позиції юридичної психології, визначено психологічну сутність детермінант вказаного протиправного діяння, обґрунтовано низку теоретико-прикладних положень і висновків, які охарактеризують перспективи використання спеціальних психологічних знань під час розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК України.

Так, заслуговують на підтримку й визнання елементами наукової новизни дослідження вперше обґрунтовані в рецензованій праці такі здобутки дисертантки:

1) виокремлено та сформульовано історичні періоди виникнення зброї, динаміку правового розуміння злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та становлення кримінальної відповідальності за їх вчинення: 1 етап – зародження зброї як елементу суспільних відносин (від найдавніших часів до початку Х ст.); 2 етап – формування, розвиток та становлення законодавства, пов'язаного з питаннями зброї (від Х до початку ХХ ст.); 3 етап – кодифікація кримінального законодавства

УРСР, що регулює питання обігу та використання зброї (1922, 1927, 1960 рр.); 4 етап – сучасний період правового тлумачення та кваліфікації злочинів пов'язаних зі зброєю (2001 р. – теп. час);

2) охарактеризовано та виокремлено три групи детермінант, які впливають на незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: перша – зумовлена актуальними світовими проблемами розповсюдження злочинності (макрівимір); друга – пов'язана з національними особливостями поширювання злочинності в Україні (мезовимір); третя – обумовлена негативним впливом певних атрибутів правової культури, зразків правової поведінки, елементів кримінально зараженої субкультури референтного для особистості оточення (мікрівимір);

3) розмежовано форми об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, які виражаються у наступних діяннях: за ч. 1, 2 ст. 263 КК України – незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї; за ч. 1 ст. 263 КК України – незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв; за ч. 1 ст. 263 КК України – незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв; за ч. 1 ст. 263 КК України – незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв; за ч. 1, 2 ст. 263 КК України – незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї; за ч. 2 ст. 263 КК України – незаконне виготовлення кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї; за ч. 2 ст. 263 КК України – незаконний ремонт кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї.

На увагу і обговорення заслуговують й ті положення, які, будучи відомими в науці юридичної психології, кримінального та кримінального процесуального права в рецензованій роботі були удосконалені, й ті, які одержали в роботі подальший розвиток.

У цілому презентовані автором елементи наукової новизни є достатніми для дисертаційного дослідження такого рівня.

Практичне значення дисертаційного дослідження, яке розглядається, не викликає сумнівів, адже його результати впроваджено й використовуються у: практичній діяльності (акт впровадження Деснянського управління поліції ГУНП в Київській області від 11 серпня 2023 р. № 24472/125/49-2023); освітньому

процесі (акт впровадження НАВС від 14 березня 2023 р.); науково-дослідній діяльності (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 4 квітня 2023 р.).

Також результати наукового дослідження мають в подальшому перспективу використання у: *практичній діяльності* – використання отриманих результатів дозволить покращити практичну діяльність органів і підрозділів Національної поліції щодо протидії незаконному поводженню зі зброєю; *освітньому процесі* – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських та практичних занять із здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін “Актуальні проблеми кримінальної психології”, “Юридична психологія”, “Теоретико-методологічні проблеми юридичної психології”, “Професійно-психологічна підготовка”, “Психологія девіантної поведінки”, “Психодіагностика”; *науково-дослідній сфері* – для проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки юридичної психології.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні теоретичні положення і результати, практичні рекомендації дисертаційного дослідження знайшли відображення у дев'яти наукових публікаціях, зокрема у п'яти статтях, чотири з яких включено МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – в іноземному науковому періодичному виданні (Республіка Польща), а також чотирьох тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукові публікації дисертантки свідчать про її послідовну роботу над розв'язанням поставленого наукового завдання впродовж 2020–2022 років. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційної роботи. Також слід зазначити, що результати дисертаційного дослідження достатньо апробовані.

Оформлення дисертації. Дисертація Л. О. Величенко оформлена згідно із нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю та послідовністю.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення дисертаційного дослідження, наукових публікацій автора, фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Л. О. Величенко є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Разом з тим, ознайомлення з дисертаційним дослідженням Л. О. Величенко дозволяє висловити окремі побажання і критичні судження, які потребують додаткової аргументації чи дискусії:

1. Пошук шляхів юридико-психологічної характеристики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в сучасних умовах є надзвичайно важливим та актуальним питанням для будь-якої країни, з огляду на це автором досліджено законодавство Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Китайської Народної Республіки, Японії, Великобританії, Бразилії. Водночас, не зрозуміло за якими критеріями автор обирав ці країни?

2. Видається не зрозумілим аналіз законодавства Китайської Народної Республіки, Японії та Бразилії в частині незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Тим більше, що для України є перспективною євроінтеграція, і зокрема інтеграція в правове поле країн Європейського Союзу та НАТО.

3. Дисертантка у своїх висновках до роботи (стор. 232) звертає увагу на існуючу проблематику щодо правового регулювання обігу зброї в Україні де зазначає, що "...правове регулювання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в Україні має ознаки недосконалості, оскільки станом на 2023 рік наша держава залишається чи не єдиною державою у Європі, яка немає відповідного закону про зброю". У зв'язку з чим слід погодитись з позицією авторки, що ухвалення нормативно-правового акту на рівні закону з урахуванням досвіду розвинених країн, які на належному рівні спромоглися ефективно налаштувати правову систему держави та мають найнижчі показники злочинності.

Безперечно, прийняття такого закону є необхідним як для суспільства, так і для держави в цілому та вирішить низку існуючих проблем по захисту громадянами свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я інших осіб та власності від протиправних посягань з боку порушників закону.

Також ухвалення такого закону передбачає систему навчання майбутніх власників зброї, створення реєстрів обліку цивільної зброї, а також розширить права громадян для реалізації свого конституційного права на захист. Водночас, у роботі дисертантка оминула увагою ті позитивні риси законодавства Франції, Швейцарії, Фінляндії, Литви та ряду інших зарубіжних країн в яких нормативно-правове регулювання обігу зброї вже вирішено і має позитивні наслідки для суспільства та держави.

4. У висновках до роботи на стор. 228 дисертації авторка звертає увагу на "...розширення співпраці між органами, що здійснюють протидію у сфері незаконного обігу зброї, бойових припасів та вибухових речовин..." до таких

органів вона відносить Національну поліцію, Службу безпеки України, Міністерство оборони України та Державну прикордонну службу України, які, на думку дисертантки, наділені правом виявляти правопорушення та здійснювати ефективне і якісне розслідування. Водночас, до компетенції Міністерства оборони України (див. п. 3 Положення про Міністерство оборони України¹) та Державної прикордонної служби України (див. ст. 1 Закону України “Про Державну прикордонну службу України”) не віднесено розслідування кримінальних правопорушень.

Також видається не зрозумілим, чому авторка дисертації оминула увагою Державне бюро розслідувань як державний правоохоронний орган, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень (див. ст. 1 Закону України “Про Державне бюро розслідувань”), віднесених до його компетенції?

5. Дисертація тільки виграла б від приділення більше уваги дослідженню причин, умов та чинників, які детермінують кримінальні правопорушення в частині незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Разом з тим, зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не піддають сумніву основні наукові результати, які отримані автором особисто, і підтверджують лише складність і злободенність досліджуваної Л. О. Величенко проблематики.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Величенко Лілії Олексіївни “Юридіко-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами”, є завершеною, самостійною підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що у сукупності розв’язують конкретне науково-прикладне завдання, яке має істотне значення для юридичної психології, кримінального та кримінального процесуального права і оперативно-розшукової діяльності та полягає у комплексному розробленні питань юридіко-психологічної характеристики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також у формулюванні обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності його законодавчого регламентування, а також у розробленні рекомендацій щодо практики

¹ Положення про Міністерство оборони України затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 671 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 730)

застосування юридичної психології, кримінально-правових та кримінальних процесуальних норм у цій царині. Дисертація відповідає спеціальності 081 “Право”.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам МОН України.

Дисертація також відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації (зі змінами від 12 липня 2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Величенко Лілія Олексіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 “Право”.

Офіційний опонент –

**Професор кафедри публічного та міжнародного права
Державного вищого навчального закладу
“Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”
доктор юридичних наук, професор**

Юрій ЛУЦЕНКО

